
JORDI SOLÉ I CAMARDONS

EL DISCURS SOCIOLINGÜÍSTIC
DE CARLES SALVADOR

Carles Salvador i Gimeno és un intel·lectual prou conegut com a gramàtic, promotor de la normalització ortogràfica i poeta, però és autor també de prosa narrativa i d'assajos i divulgador entusiasta de l'obra d'autors catalans i estrangers. En aquest treball ens centrarem en els aspectes més relacionats amb la seva tasca de defensa i normalització de la llengua catalana i especialment en el modern **discurs sobre l'idioma** que va desenvolupar aquell pedagog que l'any 1930 s'autodefiní com a «polític de l'idioma»¹ i que l'acosta al marc conceptual i als temes de la moderna **sociolingüística** del dir.

1. ACTIVITAT, IDEOLOGIA I MARC NACIONAL

Un primer fet que cal destacar, per situar el nostre autor, és que Carles Salvador forma part de l'esplèndida generació d'escriptors catalans que van néixer dins la darrera dècada del segle passat, la generació dels anys trenta. Carles Salvador esdevindrà difusor al País Valencià de l'obra d'alguns d'ells: Carles Riba, Salvat-Papasseit, Delfí Dalmau... L'empremta de Carner, Maragall o Sagarra també és evident en la seva obra literària, com la de Xènius en l'obra periodística, i Prat de la Riba en el pensament polític; per això, V. Andrés Estellés l'anomenà el «súbdit

(1) Diversos autors, *La poesia valenciana en 1930*. València, 1930.

estètic de Barcelona». Estètic i ideològic sobretot a partir de la publicació de l'opuscle *Catalunya a València*, on escriptors del Principat i de Mallorca contribueixen a definir el marc nacional català complet. Carles Salvador admirava tots aquells autors, com admirava l'obra de Pompeu Fabra i l'ordenament politicocultural del Principat, el Noucentisme i l'Avantguardisme. Carles Salvador fou un innovador del panorama literari local i per això rebutjà els regionalistes i l'actitud dels jocfloralistes encara presents al País Valencià als anys vint, fou un avantguardista en el camp literari i en tots els altres camps:

faig poesia d'avantguarda perquè en altres qüestions prou més interessants i importants que les literàries també en sóc, o almenys me sento, d'avantguarda.

Carles Salvador va tenir una profunda inquietud pedagògica i llegí autors com Pestalozzi, Froebel, Girard, Herbard, Saer o Montessori, tot un conjunt d'autors situats a l'avantguarda pedagògica del moment, que li servien per a trobar nous arguments per tal de continuar defensant el dret pedagògic a l'ensenyament en la pròpia llengua.

Era de pensament liberal democratacristià, republicà i catalanista radical, de Països Catalans. La seva intervenció en el II Congrés internacional d'Intel·lectuals Antifeixistes (València, 1937) és prou significativa en aquest sentit. Les seves conviccions nacionals no admeten ambigüitats:

Voldria, doncs, un Estat català que compregués totes les terres de llengua catalana i el meu País Valencià autònom dins l'Estat català.²

Uns anys abans ja es definia en aquest mateix sentit a propòsit del manifest fundacional de l'Agrupació Valencianista Republicana, on milità:

Fóra millor, per més just, que declaràssem en el Manifest que la València autònoma dins la Catalunya lliure aspira a trobar Portugal i les altres nacionalitats ibèriques en la Societat de les Nacions i més avant en uns Estats units Europeus (1930).

Carles Salvador unia aleshores catalanisme i europeisme. Aquest era el model de pàtria que desitjava: «Voldria una Catalunya liberal i demòcrata. Seqüència: República Catalana. Voldria una Catalunya plena de serenor mental mediterrània –i cordial i moral– que tant convé a les nostres latituds, una Catalunya on cada ciutadà fos un Home».³

Carles Salvador era decididament un model d'intel·lectual humanista, en el sentit més ampli del terme. Ja als quinze anys mostrava la seva admiració per Miquel Duran i Tortajada, el seu mestre, i en citava, orgullós, la següent definició:

(2) Declaracions a *La Revista de Barcelona* (gener-juny 1933).

(3) *Ibid.*

Jo, valencià enamorat del llenguatge de València, afirme que el meu idioma és el català. Jo valencià, naixcut a València, afirme que la meua pàtria és Catalunya.⁴

Durant tota la seva vida es dedicà incansablement a la promoció de la cultura i l'idioma català: publicant opuscles, promovent campanyes cíviques i creant entitats culturals. Així, creà l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana, a imitació de la coneguda institució –l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana– que protegia i promovia l'ensenyament del català a les escoles del Principat. En el III Aplec Valencianista, l'estiu de 1922, la Protectora de Carles Salvador enviarà un comunicat en el qual felicita la diputació de València per l'acord que va prendre de declarar la cooficialitat del valencià i el castellà i tramet un escrit de peticions semblants a la diputació d'Alacant i Castelló. Dissortadament, la Dictadura de Primo de Rivera arribarà quan començava a funcionar la Protectora, just quan havia començat les gestions per preparar una guia d'història del País Valencià adreçada als mestres.

Carles Salvador destaca per la seva activitat de propaganda i defensa de l'ús social de la llengua catalana, aquell «polític de l'idioma», defensarà la unitat lingüística del català i la solució fabriana com única normativa viable i es distingirà també en la defensa del dret pedagògic dels xiquets valencians a l'ensenyament de la pròpia llengua ja des del 1917. I dos anys després començarà a rebutjar el bilingüisme escolar, un rebuig que s'accentuarà el 1932 en la ponència que presentarà a l'Assemblea de mestres de la Regió de Llevant.

Amb la dictadura franquista haurà d'abandonar l'enorme tasca periodística –més de mig miler d'articles–, però així que pugui tornarà a la promoció de l'idioma organitzant a partir de 1949 els cursos de català a la Societat Lo Rat Penat, única entitat que havia sobreviscut l'ensulsiada espanyolista, i el 1951 publicarà la *Gramàtica Valenciana*.

2. EL PARLAMENT AL CENTRE DE CULTURA VALENCIANA

2.1. *La substitució lingüística*

En el parlament d'ingrés com a director de número del Centre de Cultura Valenciana⁵ (1936), Salvador farà un discurs, la primera part del qual estarà centrat en les característiques del contacte de llengües, la situació sociolingüística i la dinàmica dels processos de substitució lingüística.

(4) Citat per Vicent Simbor (1983: 38) de l'autobiografia escrita l'any 1920, i inèdita, *La vida nova*, capítol V.

(5) C. Salvador, *Qüestions de llenguatge*, València 1936.

En aquell parlament es proposa de fer algunes consideracions sobre la manera com els filòlegs, gramàtics i escriptors podrien *rehabilitar* i *netejar* l'idioma, però com veurem, farà una llarga introducció on exposarà el seu pensament teòric al voltant dels processos de substitució i normalització sociolingüística.

Carles Salvador defineix la llengua catalana com la **nostra llengua nacional** i critica el fet que es trobi «deturpada», «malmesa» i «abandonada», i avisa que cal actuar decididament en la tasca de normalització de l'ús social de la llengua «si no volem que la cultura valenciana i el mateix País Valencià desapareguen com a realitats humanística i humana».

Segons el nostre autor, la desintegració de la llengua duria a la desaparició de la cultura i del mateix poble. Com el discurs sociolingüístic modern Carles Salvador parla tothora no sols de la llengua en abstracte, o de l'estructura interna, sinó de la comunitat humana, de la comunitat parlant. El seu centre d'interès no serà –si més no exclusivament– la paraula, sinó els parlants.

Carles Salvador partia de la definició de l'humanista Lluís Vives, quan afirmava que la llengua és un dels principis fonamentals de tota societat humana, i per aquesta raó:

Conservar una llengua, doncs, és mantindre, afermar en la realitat, l'existència d'una nació.

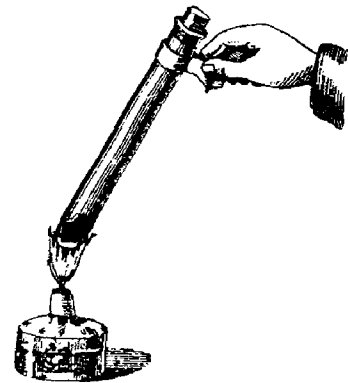
El plantejament de sortida del nostre pedagog era, doncs, plenament modern, atès que subratllava la idea de llengua lligada a l'**existència** mateixa més que no pas a l'essència, com havien fet els autors jocfloralescos. Salvador anotava la realitat del canvi i la substitució sociolingüística:

les llengües moren, afeblint-se a poc a poc, i les nacionalitats canvien el seus perfils acusant-los o perdent-los, segons l'enrobustiment o afebliment de les llengües llurs. Mor una llengua quan no hi ha qui la parle.

La relació directa entre llengua i nació i ús lingüístic ens dona una bona mostra de la modernitat dels seus plantejaments. Dóna la impressió, però, que és la llengua, que són els parlants allò que en definitiva enforteix o debilita la nacionalitat, més que no pas a l'inrevés. I en conseqüència, la substitució –*mor*– de l'idioma condueix a la substitució de la nacionalitat mitjançant:

L'expansió d'una llengua veïna, o bé per recreació d'una de nova, producte de la descomposició de la llengua invasora.

Subratllem que Salvador utilitza termes o conceptes del vocabulari polític –*invasió*– per explicar la realitat sociolingüística, amb la qual cosa situa els processos de

substitució en el seu lloc precís: com a resultat, no pas de cap evolució «natural» sinó com a conseqüència d'una interferència política. I de retop, deslegítima entre línies l'hegemonia dels idiomes que, com l'espanyol, poden considerar-se llengües invasores.

Segons Salvador, que fa avançar el seu discurs en l'àmbit de la teorització:

La mort d'una llengua per aixafament... sembla impossible en climes civilisats, puix que els pobles (de) la llengua ... anorreada, posarien en activitat defenses artificioses per salvar ... l'idioma... i els interessos econòmics.

Però la realitat del contacte entre llengües demostra que:

Posades dues llengües en contacte, la més forta influència la més feble, la penetra –com diu Vendryes– i la fa desaparèixer a poc a poc.

Si ens proposàvem d'estudiar fins a quin punt el discurs de Carles Salvador ens acostava al modern discurs sociolingüístic, ja en tenim un altre fil: esmenta el lingüista francès Joseph Vendryes (1875-1960) contemporani del nostre autor i deixeble d'Antoine Meillet, integrants de l'anomenada escola **sociològica** de París, precursora de la sociologia del llenguatge.⁶ Probablement Salvador ja havia llegit el llibre de J. Vendryes *Le Langage* (París, 1923) que és una introducció lingüística a la història, possible font d'inspiració de la seva reflexió.

La modernitat dels plantejaments de Carles Salvador és significativa, fins i tot en la terminologia usada: Salvador és el primer autor català que hem trobat que usi el concepte **llengües en contacte**. I aquest important fet no va ser detectat pels sociolingüistes locals.⁷

Segons Carles Salvador, acaba morint la llengua més mancada de tradició i de cultura, la que té més variants, més dialectes, la més trossejada, mentre que triomfa la llengua de major unitat, la més consistent, la més cohesionada, la més treballada: «la que és sentida pel poble que la parla com a superior per la seva utilitat i pel seu prestigi».

Tot això ho diu el mestre de Benassal. Només llegint aquest document ens hauríem de preguntar com és possible que els sociolingüistes locals no hagin descobert els plantejaments presociolingüístics de Carles Salvador. Saussure ja havia parlat de *superposició* de llengües, però és evident que Salvador va més enllà.

Salvador distingeix entre un «poble fort culturalment» al qual li correspon «una llengua forta en el sentit de la incorruptabilitat» i un «poble feble [al qual li] correspon una llengua influenciable i influenciada».

I per exemplificar aquest fet fa un repàs a la història del català. Carles Salvador explica que Lluís Milan: «ja posa el valencià en boca dels bufons i el castellà en llavis de senyors»

(6) M. Cohen, *Manual para una sociología del lenguaje*, Madrid 1973, Fundamentos.

(7) F. Vallverdú, *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, Barcelona 1980, Ed. 62, no esmenta en cap ocasió, en aquest acurat treball, Carles Salvador.

Fent referència, sens dubte, al llibre *El Cortesano* (1561) i destacant, per tant, l'inici de l'etapa diglossitzant. Un text que és un testimoni documental de la cort de Germana de Foix a la València del 1535, on s'hi evoca l'ambient i els personatges de la noblesa i de la burgesia valenciana de l'època. Un document sociolingüístic de primer ordre, on s'arriba a llançar la consigna sociolingüística⁸ d'ocultació de la pròpia llengua (*amagau lo valencià...*) i on apareix també una tímida denúncia de l'actitud de les classes dirigents castellanques d'aquell temps –i de tots els temps– contra el català.

Per Carles Salvador l'abandonament de la llengua pròpia al País Valencià fou motivat per:

L'enlluernament per l'idioma de la Cort (...) les classes inferiors la van considerar més feble, manco hàbil que la castellana (...) Els uns no sentiren el gust, la necessitat de parlar la pròpia llengua; els altres havien perdut la voluntat d'ésser poble.

Però l'origen d'aquestes percepcions, mentalitats sociolingüístiques i actituds lingüístiques deslleials era que «València ha perdut el propi control polític». El problema que Roland Breton⁹ qualifica de **descentrament** que pateix l'ètnia o la nació dominada, quan el centre de decisió –el *control polític* en Carles Salvador– es trasllada a la metròpoli, trencant-se les interrelacions o connexions entre les institucions polítiques i els altres elements de la societat: classes socials, xarxa urbana, cultura no material, economia, demografia, territori... i la llengua. El resultat de tot això condueix al binomi **prestigi** (*enlluernament*) / **estigma** (*més feble, manco hàbil*) molt adientment expressat pel mestre de Benassal.

I a tot aquest encert d'anàlisi, encara caldria esmentar la referència que fa a la *necessitat de parlar* que es correspon al modern concepte sociolingüístic de **necessitat d'ús lingüístic**, concepte central per explicar els processos de substitució/normalització.

2.2. Llengua i normalització

Carles Salvador uneix cultura i llenguatge i afirma amb rotunditat, com també ho feia K. Vossler i els pensadors partidaris de l'idealisme lingüístic, que «L'idioma és la mateixa nacionalitat».

Per això, creu que és lògic parlar de Ramon Llull com a «inventor de les modernes nacionalitats en crear literatura, en crear ciència, en crear filosofia abans que ningú la creés en els llenguatges vulgars o populars».

(8) J. Solé i Camardons, «Tres consignes sociolingüístiques que expliquen la història», *Escola Catalana* 296, Gener 1993.

(9) R. Breton, *Geografia de las lenguas*, Vilassar de Mar 1979, Oikos-Tau.

Carles Salvador esmenta, amb encert, la figura de Lull com a creador de la llengua literària en estendre l'ús de l'idioma natiu a tots els àmbits d'ús de la llengua de cultura i considera que això el fa *inventor* de la nacionalitat, amb la qual cosa sembla allunyar-se dels plantejaments estretament «naturalistes» o biologistes, ja que concep la nació i l'idioma com un fenomen dinàmic i fruit de l'**activitat** i la voluntat humanes.

També recolza en Manzini, respecte a l'afirmació que feia sobre que: «la unitat del llenguatge manifesta la unitat de la natura moral d'una nació, i crea la seua idea dominant».

Vol fer palès que la llengua seria la força aglutinant dels individus i de la societat. I com que l'idioma és la força d'unió, en estudiar la desintegració de les nacionalitats hem de considerar sobretot l'existència i el paper central que hi juguen les llengües. D'altra banda, remarcuem el concepte d'**idea dominant** manllevat potser del marxisme. La llengua és per a Carles Salvador: «la força que aglutina els individus, el vincle que els unix en les societats humanes».

Per al nostre autor, calia tenir ben present aquest fet de l'idioma com a nexa d'unió de la comunitat nacional a l'hora d'estudiar els processos de substitució i normalització dels idiomes, atès que, amb encert, situava ambdós processos de signe contrari en el mateix pla. El procés de construcció i destrucció de la llengua i de la nació avancen plegats:

la mort i la resurrecció de les llengües, la situació vital de les nacions.
L'una i l'altra avancen i retrocedixen a l'ensem. Són moviments paral·lels.

Salvador, que com hem vist més amunt es referia al català com la llengua nacional, defensa que en el cas català cal parlar de *renaixença* de l'idioma i no pas de *resurrecció* ja que l'idioma no va arribar a morir sinó que més aviat podríem dir que va patir un *llarg col·lapse*. Una reflexió que ens recorda el que havia escrit sobre la situació de la llengua catalana un segle abans Josep Pau Ballot (*si no és morta a lo menys és mortificada*),¹⁰ un autor que Salvador, com veurem més endavant, ha llegit i reivindica com a autoritat.

Sobre la importància de la voluntat o de les actituds lingüístiques torna a recolzar-se en Vendryes: «Una llengua no té vida per ella mateixa; una llengua no existeix més que en l'esperit, en la voluntat dels qui la parlen».

I aquest principi explicaria la reculada de l'idioma a València, on: «està substituint-se per l'esperit estranger que domina», i on malgrat que hi havia sectors «que resistixen la substitució de llengües» l'esperit dominant fou el de submissió.

Darrere de totes aquestes afirmacions –anotem ara l'ús del terme **substitució**– en què tendeix a identificar la llengua amb l'esperit o l'ànima del poble s'hi endevina la influència de Herder, a qui el 1919 ja citava en un altre escrit:

(10) J. P. Ballot, *Gramática y Apología de la lengua Catalana*, 1815.

La llengua és —deia Herder—solidificant les valors quantitatives, l'ànima mateixa dels pobles feta visible i tangible.¹¹

Però continuant amb l'escrit del Centre de Cultura Valenciana, aquell esperit estranger que s'havia infiltrat en l'ànima del poble, va conduir a la creença:

que la llengua forastera és de majors possibilitats (...) La nostra llengua no aprofita sinó per a ésser assenyalat, qui la parla, com a pobre, com, a inelegant, com a analfabet.

I de retruc, aquest fenomen psico-sociològic de la llengua com a estigma fa néixer una nova actitud en el parlant que:

tracta d'aparentar el que no és, i any darrera any el nostre idioma va arreconant-se, perd capes socials.

Aquest fenomen ja havia estat denunciat per Carles Salvador catorze anys abans en criticar l'actitud dels regionalistes fallers quan es preguntava:

Com se comprén que estimen, escriguen i venguen els llibrets explicatoris de les falles, tal com els fan, i diguen després que el castellà és més fi, més senyor, quan ells per a la seua millor festa s'apiten i s'ensenyorixen en valenciana llengua?.¹²

Els fenomens sociolingüístics que Salvador intueix aleshores i que descriu d'una manera més sistemàtica el 1936 abracen bona part dels temes que farà seus la sociologia del llenguatge a partir dels anys seixanta. En aquesta ocasió torna a remarcar ben clarament el fenomen prestigi/estigma:

1. la llengua forastera = majors possibilitats
2. la nostra llengua = assenyalat com a pobre, inelegant, analfabet.
3. conseqüència = arraconament, pèrdua de capes socials.

Havent analitzat només aquest escrit és difícil d'entendre com és que qui més va tractar sobre aquest fenomen, Rafael L. Ninyoles (1969),¹³ no esmentés les reflexions d'un compatriota seu, el qual, tot i no disposar de les eines de la sociolingüística, ja s'hi havia acostat amb encert. Entre parèntesi: es tracta d'un fet negatiu que ja he detectat en altres ocasions, els practicants catalans de la sociolingüística han tendit més a les citacions d'autors estrangers que no pas a l'estudi dels autors locals que també havien dit coses prou interessants. El tema de la prehistòria sociolingüística catalana, del pensament i el discurs català sobre l'idioma és encara prou inexplorat.

(11) C. Salvador, *L'idioma valencià a les escoles*, València, 1919.

(12) C. Salvador, «Falles valencianes», *Libertad*, 22-3-1922.

(13) R. L. Ninyoles, *Conflicte lingüístic valencià*, València 1969, Eliseu Climent ed. En l'edició de 1978 fa esment de la polaritat *prestigi/prejudici*, a les pàgs. 46-49, 56-58, 60-62 i 102. I el mateix podriem dir del llibre de R. L. Ninyoles, *Idioma i prejudici*, Palma de Mallorca 1971, Moll.

Després d'haver apuntat els fenòmens relacionats amb el contacte de llengües i d'haver fet les necessàries aportacions sobre sociolingüística diacrònica, Carles Salvador acabarà el seu parlament incidint en un tercer aspecte: la necessària depuració del llenguatge, hi defensa la unanimitat de criteri, la correcció i el redreçament enfront de l'anarquia i la invasió de castellanismes, tot incorporant la llengua viva al corrent literari per tal d'*alliberar-la de la fragmentació*.

3. EL VALENCIÀ A LES ESCOLES (1935)

3.1. La imposició escolar de l'espanyol

En l'article «València Renaixent. Per l'ensenyament en llengua materna»¹⁴ Carles Salvador proposa dues qüestions de principi que defensarà sempre:

1. L'ensenyament a l'escola primària ha d'ésser monolingüe i a base de la llengua materna dels infants.
2. La introducció d'una altra llengua en l'ensenyament primari no ha de fer-se fins quan l'infant estigui en possessió de la llengua materna.

En l'article «El Valencià a les escoles»¹⁵ Carles Salvador, en un llenguatge encara més punyent, rebutja la dominació política **imperialista** que arracona la llengua materna i defensa l'ensenyament de la llengua pròpia ja que és natural des de diversos ordres: en el **psicològic**, el **nacional**, el **pedagògic**, el **patriòtic**, el **cultural** i en el de la **civilitat**.

Carles Salvador creu que el mestre no pot inhibir-se de la qüestió lingüística ja que això fóra inhibir l'ànima de l'infant de les tasques escolars, de l'educació del seu esperit, una ànima que «es fa tangible per mitjà del llenguatge».

La no inhibició del mestre que defensa en la qüestió lingüística, caldria estendre-la a tots els camps, ja que estava convençut que la missió de l'escola primària no era l'ensenyament de llengües sinó l'educació integral dels infants. Anotem que la referència a l'àmbit *patriòtic* o al de la *civilitat* és una mostra de la importància que donava a l'**ètica** com a espai de reflexió sobre la realitat.

Carles Salvador diferencia entre la situació escolar del Principat, que presenta com a model a seguir, ja que allí «ja és possible ensenyar segons aconsella la pedagogia», mentre que al País Valencià la legislació en vigor encara considerava igual un infant de Cuenca que un de l'horta de València, i això «pedagògicament... és una aberració científica». Per reforçar els seus plantejaments de sentit comú, Carles Salvador es recolza novament en tot un seguit d'autoritats: Lluís Vives, Comenius i

(14) C. Salvador, *València Renaixent. Per l'ensenyament en llengua materna*, «La Publicitat», Barcelona, 8-8-1933.

(15) C. Salvador, *El Valencià a les escoles*, «La República de les Lletres» 4, abril-juny 1935. Cal no confondre'l amb l'opuscle del mateix títol publicat el 1919.

l'escola de Port Royal, Froebel, Pestalozzi o Girard. I esmenta la següent cita de Comenius:

Voler dependre una llengua estranya abans que la materna, és tant com voler pujar a cavall abans de saber caminar.

Carles Salvador, seguint l'esperit marcat pels pedagogs europeus d'ençà de la I Conferència de Luxemburg sobre el bilingüisme, considera que no acceptar això representa rebutjar els drets inalienables dels infants i destruir la seva personalitat.

També es recolza en Saer, quan afirmava que la llengua que s'aprén primer és l'instrument amb què es desenvolupa la personalitat, la que forma part del teixit mental. Començar amb una llengua estranya *obtura l'activitat mental*. I considera que la falta de *caràcter* dels valencians del seu temps que ha creat un poble *col·lectivament impersonal* és deguda a la interposició lingüística. L'escola del seu temps estaria destruint la personalitat del poble i per tant reclama una profunda transformació de l'escola: «*que l'ensenyament a les escoles valencianes siga fet en valencià*».

Carles Salvador posa com a models de **política lingüística** la Confederació Helvètica¹⁶ i el País de Gal·les, on la gal·lesa és la llengua corrent. Allò que es concedeix als gal·lesos és negat als valencians:

no dic ja els castellans, sinó quatre valencians que volen passar per enterats i per europeus i civilitzats.

La proposta de Salvador és inequívoca:

l'ensenyament **monolingüe** i a base de la llengua materna de l'infant.

Ja que de no ser així «es produeixen interferències de gravíssims resultats intel·lectuals». Per recolzar aquestes idees comenta també les enquestes sobre el bilingüisme realitzades per Decroly, Saher i altres. Considera que és el mestre gal·lès David John Saher qui més profundament havia experimentat fins aleshores sobre aquella qüestió arribant a la conclusió que hi ha una *superioritat clara* dels infants monoglots respecte als bilingües. Les idees expressades en la Conferència internacional de Luxemburg són tothora presents en els raonaments de Salvador. En aquesta època les valoracions psicopedagògiques sobre el bilingüisme defensades per Carles Salvador eren les valoracions dominants entre els pedagogs europeus, però val a dir que això anirà canviant a mesura que avanci el segle: a finals dels anys seixanta alguns estudis subratllaven que els nens bilingües gaudien de tots els avantatges. Per contra, alguns dels darrers estudis de què tenim notícia semblen apuntar que el

(16) Uns anys abans ja havia posat Suïssa com a model d'igualitarisme lingüístic i cultural: «*Confederació europea, per què no? No hi ha Suïssa com mostra d'allò que podria ser Europa? No estan allí superats uns problemes ètics, econòmics, lingüístics, etcètera?*», C. Salvador, «*Europeisme*», *Diario de la Mañana*, 27-3-1929.

bilingüisme escolar no és ni una plaga ni un atribut beneficiós, sinó que el bilingüisme més aviat estaria mancat d'efectes (Mac Laughlin, 1978). Els beneficis o perjudicis detectats entre els escolars s'haurien d'atribuir a la influència dels factors psicosocials que defineixen el marc de l'escolarització.

Per tant, hauríem de concloure que les idees defensades en aquesta qüestió per Carles Salvador estan determinades per un doble context: les valoracions dominants entre els pedagogs de l'època i el context de l'ocupació lingüística, cultural, mental i política espanyola de la qual el mestre de Benassal volia alliberar-se.

4. EL POLIGLOTISME PASSIU

Hi ha molts punts de contacte entre Carles Salvador i Delfi Dalmau i Gener, dos pedagogs pertanyents a la mateixa generació i d'idèntic tarannà vital. D'altra banda la relació entre Dalmau i Salvador és important. Carles Salvador defensarà l'ensenyament de l'esperanto com a interllingua o llengua comuna de la humanitat:

quan siga possible decretar l'obligació d'assistir a les escoles fins als 18 anys (...) se donen un parell de cursos de llengua Esperanto, de tan fàcil gramàtica i de tan útils resultats com suposa el comunicar-se per mig d'aquest auxiliar amb tota l'humanitat.¹⁷

Delfi Dalmau era durant aquests anys un dels principals dirigents del moviment esperantista català. Carles Salvador ressenyarà els llibres de Dalmau¹⁸ i defensarà la proposta de **poliglotisme passiu** que aquell va realitzar. El 1936 publicarà dos articles —un a Barcelona i l'altre a València— sobre el llibre *Poliglotisme passiu* (1936)¹⁹ en defensa de les tesis dalmacianes:

Però hi ha una altra mena de poliglotisme, dit passiu, més útil i que no pertorba. És el de la persona que s'accontenta a entendre dos o més idiomes/ Tota persona veritablement culta ha de posseir amb perfecció el seu idioma nacional. En aprendre un segon o un tercer idioma les interferències minven la perfecta possessió de l'idioma nacional, apareixen els barbarismes en la primera llengua, i qui pensava millorar la pròpia cultura es troba, de fet, amb una cultura minvada. Causes? El poliglotisme actiu que ha practicat.²⁰

Carles Salvador hi exposa amb detall i amb entusiasme la proposta de Dalmau, que assumeix sense reserves ja que:

(17) C. Salvador, *El valencià a les escoles*, 1919.

(18) *Seny i atzar* (1932), *Una altra mena d'amor* (1933), *Polèmica* (1934) —tots comentats a la revista *El Camí de València*, i *Poliglotisme passiu* (1936).

(19) C. Salvador, «Poliglotisme passiu per D. Dalmau», *La Publicitat*, Barcelona, 8-4-1936 i C. Salvador, «Poliglotisme passiu» per Delfi Dalmau, *Acció*, València, 30-5-1936.

(20) C. Salvador, «Poliglotisme passiu per D. Dalmau» *La Publicitat*, Barcelona, 8-4-1936

Entendre una llengua aliena és profitós, fàcil i assequible. Parlar una llengua atra que la nacional, que la maternal, és difícil i entrebancador (...) Com es veu, la tesi del professor Delfí Dalmau és interessantíssima. Doncs bé: els raonaments i la defensa del poliglòtisme passiu són tan rotunds i clars que el lector del seu llibre resta plenament convençut, i hom voldria que aquest problema fos resolt aviat, per tal que hi hagués «un xic més de cultura a Catalunya i al món».²¹

Les coincidències entre el discurs del pedagog valencià i el del professor empordanès sovintegen, Vicent Simbor (1983: 77) destaca que Carles Salvador identifica la llengua com a **ànima** del poble (com també ho feia Delfí Dalmau) i que en aquest aspecte, com ja hem dit, segueix la teoria idealista de l'idioma de Vossler, del qual ja feia anys que se n'havia traduït al català un llibre (Karl Vossler, 1917)²² que degué fer el seu efecte.

En l'article «El valencià a l'escola» (1935) les coincidències de Salvador amb D. Dalmau, Alexandre Galí i I. Epstein són definitives: el mestre valencià hi proposa el **poliglòtisme impressiu**, termes manllevats directament l'un de Dalmau i l'altre d'Epstein. Una mena de simbiosi entre el *poliglòtisme passiu* de Dalmau i la *polyglossie impulsive* d'Epstein.

Sembla que Carles Salvador hauria llegit l'únic llibre d'Epstein *La pensée et la polyglossie* després d'haver conegut l'existència d'aquell treball a través de Galí, quan aquest va publicar el 1931 la comunicació que havia presentat a la Conferència de Luxemburg. Aquesta hipòtesi es reforça pel fet que la primera referència que hem trobat de Carles Salvador a Izhaç Epstein ja apareix en la ponència que presenta el 1932 a l'Assemblea de mestres de la Regió de Llevant, justament en l'època que comença a defensar una escola valenciana monoglota en català, i d'altra banda, el mestre valencià decideix acudir directament a la font de l'investigador jueu com ho demostra el fet que el text concret que esmenta d'Epstein no apareix en la ponència de Galí –ni en d'altres escrits d'aquest pedagog– tot i que el nom d'Epstein és esmentat en diferents ocasions per Alexandre Galí (1931).

Per al mestre valencià, l'objectiu era clar:

Cal girar el timó del poliglòtisme, senyor Dalmau. I bé aniria que fos Catalunya el primer poble que resolgués aquest problema que vós plantegeu, ja que el propugnador del poliglòtisme passiu, el Dr. Ballot és, com vós, i com jo, català.²³

Una declaració de catalanitat integral que repetia sempre que en tenia ocasió, fins i tot distingint-ho de la «catalanofília»:

(21) Salvador, C. *Poliglòtisme passiu per D. Dalmau*, Barcelona.

(22) K. Vossler, *Positivisme i idealisme en les ciències del llenguatge*, traducció de Manuel de Montoliu, Barcelona 1917.

(23) C. Salvador, *Poliglòtisme passiu per D. Dalmau*, Barcelona.

Valencià de la ciutat de València, declaro que sóc català. Història, llengua, cultura i voluntat es concerten per a declarar la meua no catalanofília, sinó la meua absoluta catalanitat.²⁴

En resum, caldrà no oblidar el Carles Salvador poeta, narrador i gramàtic, però tampoc l'assagista, el pedagog, el dinamitzador cultural, l'humanista difusor de l'obra dels autors del Principat al País Valencià i l'**ecoidiomàtic** o *polític de l'idioma* que ens acosta al modern discurs català sobre l'idioma de la Sociolingüística.

JORDI SOLÉ I CAMARDONS
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDRÉS ESTELLÉS, V. (1973) «Pròleg» a C. Salvador *4 elogis i 4 cues*, València, Gorg.
- AZNAR I SOLER, M. (1978) *II Congreso Internacional de Escritores Antifascistas (1937)*, Barcelona.
- BALLOT, J. P. (1815) *Gramatica y Apología de la lengua Cathalana*, edició a cura de M. Segarra, Barcelona, Altafulla, 1987.
- BRETON, R. (1979) *Geografía de las lenguas*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau.
- COHEN, M. (1973) *Manual para una sociología del lenguaje*, Madrid, Fundamentos.
- DALMAU, D. (1936) *Poliglotisme passiu*, Barcelona, Publicacions de La Revista.
- DIVERSOS (1930) *La poesia valenciana en 1930*. València, L'Estel.
- ESCOLA CATALANA (1993) *Especial Carles Salvador*, núm. 303, octubre 1993, Barcelona.
- EPSTEIN, I. (1915) *La pensée et la polyglossie*, Lausanne, Librairie Payot.
- GALÍ, A. (1931) *Per la llengua i per l'escola*, Barcelona, Publicacions de La Revista.
- MAC LAUGHLIN, B. (1978) *Second-Language acquisition in childhood*, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- NINYOLES, R. L. (1969) *Conflicte lingüístic valencià*, València, Eliseu Climent ed., 1978.
- (1971) *Idioma i prejudici*, Palma de Mallorca, Ed. Moll,
- SALVADOR, C. (1935) «El Valencià a les escoles», *La República de les Lletres* 4, abril-juny 1935.
- (1936) «*Poliglotisme passiu* per D. Dalmau», *La Publicitat*, 8-4-1936.
- (1936) «*Poliglotisme passiu* per Delfí Dalmau», *Acció*, 30-5-1936.
- (1936) *Qüestions de llenguatge*, València.

(24) Declaracions a *La Revista*, gener-juny 1933.

- SIMBOR, V. (1980) «El pensament polític de Carles Salvador (A través de la seua obra periodística)», *Trellat* 2-3.
- (1983) *Carles Salvador: política i nacionalisme*, València, Tres i Quatre.
- (1983) *Carles Salvador: una obra decisiva*, València, Diputació Provincial.
- SOLÉ I CAMARDONS, J. (1993) «La petjada de Carles Salvador» dins *Vida, obra i pensament de Delfí Dalmau. Universalisme i defensa de l'idioma*, Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona, pàgs. 197-207.
- (1993) «Tres consignes sociolingüístiques que expliquen la història», *Escola Catalana* 296.
- (1993) «Carles Salvador: polític de l'idioma», *Escola Catalana* 303.
- VALLVERDÚ, F. (1980) *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- VOSSLER, K. (1917) *Positivisme i idealisme en les ciències del llenguatge*, traducció de Manuel de Montoliu, Barcelona.

